

Granskning av styrning och kontroll av VA-underhåll

Upplands Väsby kommun

Innehåll

1.	Sammanfattande bedömning och rekommendationer	2
2.	Inledning.....	4
2.1	Bakgrund	4
2.2	Syfte och revisionsfrågor	4
2.3	Revisionskriterier	4
2.4	Genomförande och avgränsning	4
3.	Utgångspunkter för granskningen	5
3.1	Kommunallagen (2017:725).....	5
3.2	Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster	5
3.3	Kommunstyrelsens reglemente	5
4.	Resultat av genomförd granskning	6
4.1	Övergripande styrning av VA-underhåll	6
4.1.1	Kommunstyrelsens ansvar och utskott	6
4.1.2	Vattentjänstplan	6
4.1.3	Översiktsplan.....	7
4.1.4	Flerårsplan samt verksamhetsplaner	7
4.1.5	Kommunens investeringsprocess	8
4.1.6	Bedömning	8
4.2	Underhållsplanering	9
4.2.1	Förnyelseplan	9
4.2.2	Process för underhållsplanering	11
4.2.3	Planerade investeringar och historiska utfall	11
4.2.4	Bedömning	12
4.3	Uppföljning.....	12
4.3.1	Uppföljning till kommunstyrelsen och utskottet	12
4.3.2	Övrig uppföljning	13
4.3.3	Bedömning	13
	Svar på revisionsfrågor	14
5.	Bilaga	16
	Källförteckning	16

1. Sammanfattande bedömning och rekommendationer

EY har på uppdrag av kommunens förtroendevalda revisorer genomfört en granskning av styrning och kontroll av VA-underhåll. Granskningens syfte har varit att bedöma om kommunstyrelsen och dess teknik- och fastighetsutskott har tillfredsställande styrning, uppföljning och intern kontroll inom underhållsbehov av VA-ledningsnätet. Vår sammantagna bedömning är att kommunstyrelsen i stort har en tillfredsställande styrning och intern kontroll avseende underhållsbehov av VA-ledningsnätet, däremot gör vi bedömningen att uppföljningen kan förbättras.

Den övergripande styrningen av arbetet med VA-ledningsnätet sker genom bland annat vattentjänstplan, översiktsplan och kommunens investeringspolicy. Sammantaget finns en tydlig övergripande styrning genom dessa dokument. Vi noterar också att varken kommunstyrelsen eller fullmäktige har beslutat om några specifika mål för VA-underhållet.

En viktig del av styrningen är också fördelning av ansvar och befogenheter, vilket i stort framgår tydligt av bland annat kommunstyrelsens reglemente och av investeringspolicy. Viss otydlighet tillkommer dock då kommunstyrelsens teknik- och fastighetsutskott enligt dess bestämmelser "ansvarar" för kommunens uppgifter och investeringar inom VA. Utifrån kommunallagen kan kommunstyrelsen delegera beslutsrätt till utskottet, men utskottet kan inte *ansvara* utan ansvar förblir hos kommunstyrelsen.

Uppföljning av arbetet inom VA-området sker till kommunstyrelsen i form av en särredovisning av VA-verksamheten. Detta är ett lagkrav enligt lag om allmänna vattentjänster. Av granskningen har framkommit att kommunen tidigare inte har särredovisat VA-verksamheten och att det har pågått ett arbete med att komma ikapp med särredovisningen. Det är viktigt att kommunstyrelsen säkerställer att särredovisning genomförs i enlighet med lag. Särredovisningen är fokuserad på den finansiella redovisningen och innehåller ingen fördjupad verksamhetsuppföljning, exempelvis nyckeltal eller indikatorer, för underhåll av VA-ledningsnätet. Givet kommunstyrelsens ansvar för området utifrån reglemente är det viktigt att kommunstyrelsen även genomför en verksamhetsmässig uppföljning, detta är dock inget lagkrav.

Den långsiktiga underhållsplaneringen hanteras genom en förnyelseplan, som är ett dokument inom VA-enheten. Planen har inte beslutats på politisk nivå. Förnyelseplanen täcker in många olika aspekter och är baserad på branschstandard från Svenskt Vatten. Då planen utgör ett viktigt underlag för VA-verksamheten och dess budgetförutsättningar gör vi bedömningen att kommunstyrelsen bör utvärdera om kommunstyrelsen ska besluta om planen. VA-enheten har även en tillhörande åtgärdslista som uppdateras löpande och baseras på en riskanalys för att identifiera prioritering av specifika åtgärder. Utöver dessa planeras underhåll även i form av investeringsplan som beslutas i samband med flerårsplan. Granskningen har visat på att utförda investeringar inom kategorin VA utanför exploateringsområde, vilket innefattar reinvesteringar och planerat underhåll, har i värde legat nära de budgeterade investeringarna inom kategorin för de tre senaste åren.

Utifrån granskningens resultat rekommenderar vi kommunstyrelsen att:

- ▶ Utvärdera nyttan med att besluta om den förnyelseplan som finns för VA-ledningsnätet.
- ▶ Säkerställa att roll- och ansvarsfördelningen avseende VA-området är i enlighet med kommunallagen.
- ▶ Säkerställa att uppföljning och särredovisning av VA-verksamheten sker i enlighet med lag om allmänna vattentjänster.
- ▶ Ta del av en tillräcklig uppföljning av underhållet och det långsiktiga underhållsbehovet av VA-ledningsnätet i form av exempelvis indikatorer och nyckeltal.

2. Inledning

2.1 Bakgrund

Upplands Väsby kommun äger och förvaltar VA-ledningsnät till betydande belopp. Ändamålsenlig styrning och kontroll av kommunens infrastruktur är väsentlig ur såväl ekonomiskt som verksamhetsmässigt perspektiv. Kommunstyrelsen ansvarar för kommunens vatten- och avloppsverksamhet samt investeringar i kommunens vatten- och avloppssystem. Kommunstyrelsen har delegerat beslutsrätt till sitt teknik- och fastighetsutskott.

Brister i underhåll utgör risk för kapitalförstörelse och försämrad hushållning av gemensamma resurser. Kommunens VA-ledningsnät kräver löpande och periodiskt underhåll för att bevara värde och funktion. Otillräcklig underhållsnivå kan leda till uppdämt behov av underhållsåtgärder som ackumuleras samt att investeringsåtgärder måste tidigareläggas. Ytterligare konsekvens är att ledningsnätet får försämrad standard. Det finns även risk att eftersatt underhåll medför akuta underhållsåtgärder och tillfälliga lösningar med ökade kostnader för VA-kollektivet.

2.2 Syfte och revisionsfrågor

Granskningens syfte är att bedöma om kommunstyrelsen och dess teknik- och fastighetsutskott har tillfredsställande styrning, uppföljning och intern kontroll inom underhållsbehov av VA-ledningsnätet.

I granskningen besvaras följande revisionsfrågor:

- ▶ Finns det tydlig styrning och uppföljning av underhåll för VA-ledningsnät?
- ▶ Har kommunen antagit målsättning eller policy för styrning och kontroll av kommunens VA-ledningsnät?
- ▶ Finns tydlighet avseende ansvar och befogenheter gällande underhållsbehovet?
- ▶ Finns ändamålsenliga och långsiktiga underhållsplaner för VA-ledningsnät?
- ▶ Hur ser årlig kostnad för planerat underhåll och reinvestering ut i förhållande till underhållsplaner? Skiljer man på reparationer och planerat underhåll? Följs underhållsplanerna?

2.3 Revisionskriterier

Med revisionskriterier avses bedömningsgrunder som används i granskningen för analyser, slutsatser och bedömningar. I denna granskning utgörs de huvudsakligen av:

- ▶ Kommunallagen (2017:725)
- ▶ Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster
- ▶ Kommunstyrelsens reglemente

2.4 Genomförande och avgränsning

Granskningen avser kommunstyrelsen inklusive teknik- och fastighetsutskottet.

Granskningen sker genom dokumentstudier samt intervjuer med ansvariga enhetschefer och förvaltningschef.

3. Utgångspunkter för granskningen

3.1 Kommunallagen (2017:725)

Av kommunallagen 6 kap. 1 § framgår att kommunstyrelsen ska leda och samordna förvaltningen av kommunens angelägenheter och ha uppsikt över övriga nämnders och eventuella gemensamma nämnders verksamhet.

I kommunallagens 6 kap. 6 § står att nämnderna var och en inom sitt område ska se till att verksamheten bedrivs i enlighet med de mål och riktlinjer som fullmäktige bestämt samt bestämmelser i lag eller annan författning som gäller för verksamheten. De ska också se till att den interna kontrollen är tillräcklig för att förebygga fel och oegentligheter samt att verksamheten bedrivs på ett i övrigt tillfredsställande sätt.

3.2 Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster

Av 6 § framgår att om det med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljö behöver ordnas vattenförsörjning eller avlopp i ett större sammanhang för viss befintlig eller blivande bebyggelse ska kommunen:

1. bestämma det verksamhetsområde inom vilket vattentjänsten eller vattentjänsterna behöver ordnas, och
2. se till att behovet snarast, och så länge behovet finns kvar, tillgodoses i verksamhetsområdet genom en allmän VA-anläggning.

Av 6 a § framgår att det ska finnas aktuell vattentjänstplan i varje kommun. Kommunfullmäktige beslutar om antagande och ändring av vattentjänstplan. Kommunfullmäktige ska minst vart fjärde år pröva om vattentjänstplanen är aktuell med hänsyn till behovet av allmänna vattentjänster. Av 6 b § framgår att en vattentjänstplan ska innehålla kommunens långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses. En vattentjänstplan ska också innehålla kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna VA-anläggningarna ska fungera vid ökad belastning på grund av skyfall. Planen är inte bindande.

Av lagens 50 § framgår att en huvudman i skall se till att verksamheten bokförs och redovisas i enlighet med god redovisningssed där resultat- och balansräkningar redovisas särskilt och där det av tilläggsupplysning framgår hur huvudmannen fördelat kostnader som varit gemensamma med annan verksamhet.

3.3 Kommunstyrelsens reglemente

Av *Reglemente för kommunstyrelsen*¹ framgår att kommunstyrelsen ansvarar kommunens uppgifter vad avser vatten- och avloppsverksamhet samt investeringar i kommunens vatten- och avloppssystem. Därutöver ska kommunstyrelsen leda och samordna den översiktliga planeringen av användningen av mark och vatten. Kommunstyrelsen är alltså VA-huvudman.

¹ Beslutad av kommunfullmäktige 2022-12-12 § 105

4. Resultat av genomförd granskning

4.1 Övergripande styrning av VA-underhåll

4.1.1 Kommunstyrelsens ansvar och utskott

Kommunstyrelsen ansvarar enligt reglementet för kommunens uppgifter avseende vatten- och avloppsverksamhet samt investeringar i kommunens vatten- och avlopssystem.

Kommunstyrelsen har ett teknik- och fastighetsutskott (KSTFU). Enligt *Bestämmelser för kommunstyrelsens teknik- och fastighetsutskott (KSTFU)*² ansvarar utskottet för bland annat kommunens uppgifter vad avser vatten- och avloppsverksamhet samt investeringar i detta nät. EY noterar att det utifrån kommunallagen inte är möjligt för kommunstyrelsen att delegera ansvar däremot att delegera *beslutanderätt* för vissa beslutsärenden. Detta innebär dock inte att kommunstyrelsens ansvar upphör, styrelsen ansvarar även för beslut som beslutats på delegation.

4.1.2 Vattentjänstplan

*Vattentjänstplan Upplands Väsby kommun*³ beskriver kommunens långsiktiga planering för vattenförsörjning och avloppshantering. Planen beskriver bland annat kommunens förutsättningar gällande tillgång till VA, hantering av dricksvatten, spillvatten och dagvatten. Av planen framgår att den sammanlagda ledningslängden för den kommunala distributionsanläggningen för dricksvatten är cirka 145 kilometer där merparten är byggt mellan 1960 och 1990. Motsvarande längd för spillvattenledningar och dagvattenledningar är cirka 153 kilometer respektive cirka 137 kilometer. Avseende spillvattenledningar och dagvattenledningar framgår även att ledningarnas ålder innebär att de inom några år kommer att behöva förnyas.

Vidare beskriver planen kommunens förutsättningar avseende skyfallspåverkan. Planen beskriver vilka VA-anläggningar som ligger i riskområden för översvämning vid skyfall. För dessa kan det vara aktuellt med vissa åtgärder såsom invallningar och återströmningsskydd. I planen uppges även att vidare utredning krävs för att bedöma var behov av åtgärder finns samt vilka åtgärder som krävs.

Planen redogör också för den utbyggnad som kommunen bedömer kommer vara nödvändig för att fullgöra krav i Lagen om allmänna vattentjänster. Planen redogör för befintlig bebyggelse i kommunen som saknar allmänt VA samt om dessa områden fortsatt ska ha enskilt VA. Därutöver redogör planen för pågående planläggning som kan medföra behov av VA-utbyggnad.

Av planen framgår även att kommunen har behov att lägga om och förnya befintliga VA-anläggningar under kommande år för att bibehålla funktion och driftsäkerhet. Enligt planen omfattas en stor del av kommunens VA-anläggningar vilket enligt planen innebär att en stor del av budgeten för vatten och avlopp planeras användas för att förnya ledningsnätet, dagvattenanläggningar och pumpstationer.

² Beslutad av kommunstyrelsen 2023-03-27 § 38

³ Beslutad av kommunfullmäktige 2024-11-11 § 219

4.1.3 Översiktsplan

*Väsby stad 2040 Översiktsplan för Upplands Väsby kommun*⁴ berör vissa aspekter av kommunens VA-verksamhet och VA-system. Enligt planens framtidsbild för 2040 ska VA-infrastrukturens huvudstråk i den täta och medeltäta staden vara placerade i stadsgatorna och i allmän platsmark för att få den yta och åtkomlighet som behövs. Ny bebyggelse ska enligt planen planeras så att behovet av pumpstationer minskar och spillvattensystemets kapacitet ska byggas ut för att klara Väsby's expansion av bostäder och verksamheter. Dricksvattenförsörjningen byggs ut med målsättningen att skapa ett robust system med hög kvalitet på dricksvatten vilket bland annat innefattar att vattenförsörjning ska vara möjligt från två riktningar. Vidare kräver planen för utbyggnad av den täta staden att utrymme säkras för utökad dagvattenhantering och att tröga system skapas så dagvatten fördröjs och renas lokalt. Bebyggelse ska placeras högt så de inte skadas av uppdämning och lågt belägna områden reserveras för dagvattenhantering. Vidare framgår i framtidsbilden för 2040 att utbyggnaden av kommunalt VA utanför den tätbebyggda staden går hand i hand med planläggningen så medvetna investeringar kan göras både av kommunala och privata aktörer.

Översiktsplanen beskriver olika planeringsförutsättningar för översiktsplaneringen bland annat för vatten och avlopp. Enligt dessa planeringsförutsättningar är det en viktig fråga i den långsiktiga planeringen att säkerställa kapacitet för att klara nybyggnation, förnyelse av befintligt ledningsnät och planering för hur eventuell utökning av verksamhetsområdena ska ske. Enligt planen finns i nuläget inga områden utanför VA-verksamhetsområdet med behov av kommunalt VA men detta kan ändras vid exploatering och avstyckningar. Vidare beskrivs planeringsförutsättningarna för hur kommunen får sitt dricksvatten, hur många enskilda vattentäkter det finns inom kommunens område och hur många enskilda avlopp.

Intervjuade inom VA-enheten beskriver att översiktsplanen utgör ett av underlagen för planeringen av expansion och underhåll av VA-ledningsnätet. Intervjuade menar dock att planen har begränsad praktisk relevans för VA-planeringen då den exempelvis saknar tydlig prioriteringsordning för åtgärder.

Planeringsstrategi

*Planeringsstrategi för kontinuerlig översiktsplanering Upplands Väsby kommun år 2024-2030*⁵ syftar till att fullgöra kraven i plan- och bygglagens 3. Kap 23 § som innebär att kommunfullmäktige senast 24 månader efter ordinarie val ska anta en planeringsstrategi som tar ställning till ändrade planeringsförutsättningar för översiktsplaneringen, kommunens fortsatta arbete med översiktsplanering samt bedöma i vilken utsträckning planen är aktuell. Enligt strategin har det tillkommit nya kunskapsunderlag kring bland annat vatten, skyfallskartering och grundvatten som behöver tas hänsyn till i översiktsplaneringen. I strategin görs dock bedömningen att översiktsplanen är aktuell utifrån kraven i plan- och bygglagen.

4.1.4 Flerårsplan samt verksamhetsplaner

Kommunens *Flerårsplan med budget 2025-2027*⁶ innehåller planering för investeringar i VA (för vidare information se avsnitt 4.2.2) men inte specifika mål eller uppdrag för kommunens VA-underhåll.

⁴ Beslutad av kommunfullmäktige 2018-06-18 § 86

⁵ Beslutad av kommunfullmäktige 2024-05-13 § 95

⁶ Beslutad av kommunfullmäktige 2024-06-13 § 124

*Verksamhetsplan med budget 2025 Kommunstyrelsen*⁷ saknar särskilda mål avseende VA-frågor.

I *Verksamhetsplan med budget 2025 Teknik- och fastighetsutskottet*⁸ uppges att utskottet ansvarar för att:

- ▶ Tillhandahålla dricksvatten för hushållsanvändning samt leda bort och rena spill- och dagvatten
- ▶ Planera för och genomföra utbyggnad och underhåll av kommunens ledningssystem för vatten och avlopp
- ▶ Upprätthålla och säkerställa Allmänna bestämmelser för vatten och avloppsanläggningen (ABVA) och VA-taxa, upprätthålla VA-kartverk samt hålla register över abonnenter och övriga avtal

Vidare framgår av verksamhetsplanen som "Handlingsplan" i anslutning till utskottsmålet "Utskottets verksamhet bedrivs ändamålsenligt, kostnadseffektivt och inom budget" att utskottet ska "Prioritera åtgärder enligt vattentjänstplanen". Startdatum för handlingsplanen är 2023-01-01 och slutdatum 2025-12-31.

4.1.5 Kommunens investeringsprocess

Större underhållsåtgärder som behöver tas som investeringar hanteras inom ramen för kommunens ordinarie investeringsprocess.

*Investeringsprinciper och investeringsprocess för Upplands Väsby kommun*⁹ beskriver kommunens investeringsprocess som innefattar bland annat VA.

Processen inleds med att kontor och nämnder identifierar behov av investeringar. Därefter beslutar nämnd utifrån kontorets underlag om förutsättningar till flerårsplan och budget som innefattar investeringsbehov. Baserat på nämndernas beslutade förutsättningar för flerårsplan lämnar kommunens investeringsgrupp förslag på investeringsplan till budgetberedningen. Denna tar fram ett förslag på flerårsplan med budget som inkluderar investeringsplan och investeringsram. Därefter går förslaget med investeringsplan och investeringsram till kommunstyrelsen som beslutar om förslag till kommunfullmäktige. Det yttersta beslutet att godkänna förslaget fattas av kommunfullmäktige. I samband med fullmäktiges beslut kan investeringsprojekt inledas eller fortskrida enligt plan.

Kommunstyrelsens teknik- och fastighetsutskott ansvarar enligt principerna för investeringar i VA. Som vi tidigare noterat kan inte utskottet ha det ansvaret, däremot kan de ha beslutsrätten delegerad. Detta innebär att för investeringar i VA beslutar utskottet om förutsättningar för flerårsplan.

4.1.6 Bedömning

Kommunfullmäktige har beslutat om vattentjänstplan i enlighet med Lag om allmänna vattentjänster. Därutöver tillkommer styrning genom exempelvis kommunens översiktsplan och kommunens investeringsprocess. Bedömningen är att dessa dokument gemensamt utgör tydlig grund för den övergripande styrningen av underhåll för VA-ledningsnätet. Det noteras att intervjuade lyft att översiktsplanen inte innehåller tydliga prioriteringsordningar för olika åtgärder inom VA. Det finns emellertid inga krav i lagstiftning på sådan prioriteringsordning. Vi bedömer att översiktsplanens lämplighet för en sådan styrning kan diskuteras.

⁷ Beslutad av kommunstyrelsen 2024-11-25 § 208

⁸ Beslutad av kommunstyrelsens teknik- och fastighetsutskott 2021-11-25 § 81

⁹ Beslutad av Kommunstyrelsen 2024-02-05 § 16

Varken kommunfullmäktige eller kommunstyrelsen har antagit specifika målsättningar för styrning och kontroll av kommunens VA-ledningsnät. Kommunstyrelsens teknik- och fastighetsutskott har i begränsad utsträckning antagit målsättningar för styrning och kontroll av VA-ledningsnätet. Det bedöms lämpligt att planering av VA-underhåll och styrning av arbetet med VA-ledningsnätet till stor utsträckning hanteras inom förvaltningen med tillräcklig insyn av kommunstyrelse och utskott i det arbetet för att säkerställa att det bedrivs enligt fullmäktiges ambitioner och lagkrav. Bedömning är att kommunstyrelsen utifrån ansvar för VA-frågor bör utvärdera i vilken utsträckning politiskt beslutade målsättningar exempelvis med indikatorer vore lämpligt och i vilken utsträckning sådana mål bör återrapporteras till kommunstyrelsen för att säkerställa att styrelsen har tillräcklig insyn i arbetet med VA-underhåll.

Bedömningen är att det delvis finns tydlighet avseende ansvar och befogenheter för underhållet. Av reglemente framgår tydligt att kommunstyrelsen ansvarar för VA-verksamheten och investeringar. En betydande del av arbetet med VA-underhåll sker inom ramen för kommunens investeringsprocess och bedömningen är att roller och befogenheter för investeringsprocessen tydligt framgår av berörda styrdokument. Enligt bestämmelserna för kommunstyrelsens teknik- och fastighetsutskott ansvarar utskottet för kommunens verksamhet inom VA samt investeringar inom VA. Utifrån kommunallagen kan inte ansvar delegeras, endast beslutsrätten kan delegeras. Bedömningen är därför att felaktiga benämningar i bestämmelserna för teknik- och fastighetsutskottet, samt andra styrdokument som avser teknik- och fastighetsutskottet, bidrar till otydlighet i ansvarsfördelning och ansvarsutkrävande.

4.2 Underhållsplanering

4.2.1 Förnyelseplan

*Förnyelseplan VA-ledningsnät Upplands Väsby 2024-2028*¹⁰ sammanställer behoven av förnyelse- och underhållsåtgärder på vatten-, spill- och dagvattenledningsnätet på kort och lång sikt. Planen utgör ett tjänstemannadokument och har inte beslutats politiskt, dock har planen presenterats för teknik- och fastighetsutskottet. Syftet är att förbättra verksamhetens planering och ge bra underlag för robust och långsiktigt hållbar VA-anläggning. VA-enhetschefen är huvudansvarig för planens genomförande. Projektgrupp bestående av VA-driftchefen, arbetsledare på VA-drift, projektledare inom VA-planering, VA-bygglidare samt VA-ingenjör ansvarar för planens innehåll. Planen är tänkt att ge bild av förnyelsebehovet på längre sikt som underlag till kommande investeringsbudget och till grund för beräkning av VA-taxans utveckling över tid.

Av planen framgår att den ska revideras vart fjärde år samt en bilagd åtgärdslista ska revideras löpande.

Nulägesanalys

Av planen framgår nulägesanalys av VA-ledningsnätet som beskriver bland annat längd, ålder och material på vattenledningsnätet, spillvattenledningsnätet och dagvattenledningsnätet. Analysen innehåller även redogörelse för andra indikatorer för VA-ledningsnätets status exempelvis procentuella vattenförluster (skillnad mellan köpt vatten och debiterat vatten) inom ledningsnätet för 2020, 2021 och 2022.

I samband med nulägesanalysen redogörs även för förnyelsetakten¹¹ av ledningsnätet under 2020, 2021 och 2022 samt bedömningar av framtida behov.

¹⁰ Daterad 2024-12-09

¹¹ Längd förnyade ledningar under året / Totalt längd ledningsnät i början av året.

Strategiskt behov

Planen redogör för kommunens strategiska behov för förnyelsetakt på VA-ledningsnätet. Detta baseras på information i nulägesanalysen exempelvis ålder och material på nätet. För vattenledningsnätet finns nedan beskrivna uppskattad förnyelsetakten på vattenledningar de kommande decennierna.

År	Behov förnyelsetakt, % per år
2020-2029	0,48 %
2030-2039	0,60 %
2040-2049	0,66 %
2050-2059	0,67 %
2060-2069	0,63 %
2070-2079	0,61 %
2080-2089	0,62 %
2090-2099	0,67 %
2100-2109	0,77 %
2110-2119	0,89 %

Planen beskriver förnyelsebehovet av vattenledningar i km per 10 år samt förnyelsebehov utifrån ledningsmaterial, uppskattad kostnad för förnyelse per 10 år samt olika strategiska behov för förnyelsen av spillvattenledningsnätet och dagvattenledningsnätet.

Följande förnyelsebehov framgår fram till år 2050:

Nät	2024-2030 (mnkr)	2031-2040 (mnkr)	2041-2050 (mnkr)
Vattenledningsnät	23	28	32
Spillvattenledningsnät	17	20	24
Dagvattenledningsnät	20	23	27
Totalt ¹²	61	72	82

Åtgärdslista

VA-enheten har tagit fram åtgärdslista som bilaga till planen som redogör för olika variabler exempelvis om en ledning är filmad med presentation av 69 olika ledningar. För varje ledning presenteras riskanalys utifrån bland annat ålder och material samt beskrivning av risker som finns kopplat till ledningen. För vissa ledningar finns även logg som beskriver ytterligare information kopplat till listan.

I listan finns möjlighet att fylla i status på åtgärden samt kostnadsuppskattning. Merparten åtgärder som beskrivs i listan saknar information om kostnadsuppskattning.

I åtgärdslistan görs prioriteringsbedömning för ledningarna på skala 1-5 där 1 innebär att åtgärd måste göras utifrån exempelvis politiskt beslut eller lagkrav och 5 beskriver åtgärder

¹² Skillnader mellan totalsumma och summan för de olika näten förekommer till följd av avrundning.

som rankats på lägsta nivå i riskbedömningen. Många ledningar/åtgärder som finns i listan saknar information om prioritering. Intervjuade beskriver åtgärdslistan som en del av underlaget för arbetet med investeringsbudget. Intervjuade uppger att arbete pågår med att uppdatera listan och säkerställa att bedömningar görs.

Målsättningar för drift och status på VA-ledningsnät

Av förnyelseplanen framgår flera målsättningar som kommunens VA-enhet tagit fram för uppföljning av ledningsnätets drift och status. Dessa målsättningar är:

- ▶ Antal bräddningar: 0 st
- ▶ Bräddad volym: 0 st
- ▶ Vattenbalans köpt - såld vattenvolym: 350 000 m³
- ▶ Antal vattenläckor: 0 st
- ▶ Antal avloppsstopp: 0 st
- ▶ Andel tjänliga vattenprover 100 %

Dessa mål har inte beslutats på politisk nivå utan utgör målsättningar för VA-enhetens arbete med planeringen.

4.2.2 Process för underhållsplanering

Förnyelseplan och åtgärdsplan tas fram av kommunens VA-enhet inom kontoret för samhällsbyggnad. Förnyelseplanen upprättas utifrån de data som finns i kommunens VA-bank¹³ och uppdateras vart fjärde år. VA-enhetens driftverksamhet har regelbundet möten för att gå igenom den projektlista som åtgärdslistan resulterar i för att stämma av behov av förändringar. Identifiering av projekt sker utifrån riskanalys baserat på mallar som Svenskt Vatten¹⁴ tagit fram som stöddokument till skriften "P116 - Förnyelseplanering av VA-ledningsnät".

I förnyelseplanen beskrivs att siffrorna kring förnyelsetakt av ledningsnätet är osäkra till följd av begränsningar i data i VA-banken som i sin tur till anses bero på avsaknad av rutiner för registrering i VA-banken. Planen beskriver att inrapportering i VA-banken historiskt skett osystematiskt och det förekommit att information inte alls lagts in. Enligt uppgift har rutiner tagits fram för att systematisera registreringen i VA-banken.

4.2.3 Planerade investeringar och historiska utfall

I Flerårsplan med budget 2025-2027 planeras investeringar i vatten och avlopp på 204 miljoner kronor åren 2025, 2026 och 2027. Av dessa utgör 98,7 miljoner kronor VA-investeringar utanför exploateringsområden vilket innefattar reinvesteringar för behållande av nätstandard, av dagvattenanläggningar och pumpstationer samt nya servisledningar som följd av bostadsbyggande.

Tabellen nedan visar budgeterade investeringar i VA utanför exploateringsområden åren 2024, 2023 och 2022 enligt respektive års flerårsplan samt genomförda investeringar inom samma investeringsslag åren 2024, 2023 och 2022 enligt årsredovisningen respektive år.

År	Budgeterade investeringar i VA utanför exploateringsområden	Genomförda investeringar i VA utanför exploateringsområden
2024	30,7 miljoner kronor	22,0 miljoner kronor

¹³ Kommunens databas för information avseende VA-ledningsnätet.

¹⁴ Branschorganisationen för Sveriges VA-organisationer.

2023	27,4 miljoner kronor	29,6 miljoner kronor
2022	23,0 miljoner kronor	21,8 miljoner kronor

Avvikelsen mellan budgeterade och genomförda investeringar år 2024 kommenteras inte i årsredovisningen. För 2023 beskrivs att kostnader ökat i samband med vissa investeringsprojekt. Redogörelsen innefattar inte felavhjälpande åtgärder och reparationer som enligt intervjuade hanteras i driftsbudgeten. EY har inte erhållit redogörelse för kostnaderna för felavhjälpande åtgärder och reparationer.

4.2.4 Bedömning

Det finns ändamålsenliga och långsiktiga underhållsplaner för VA-ledningsnätet. VA-enheten har upprättat förnyelseplan som grund för den långsiktiga planeringen av underhåll av VA-ledningsnätet. Bedömningen är att denna är utförlig och täcker in relevanta aspekter för den långsiktiga underhållsplaneringen. Vi noterar att planen inte har beslutats på politisk nivå. Då planen är en viktig förutsättning för VA-verksamheten gör vi bedömningen att kommunstyrelsen bör utvärdera om kommunstyrelsen ska besluta om planen. En eventuellt beslutad plan kan också anpassas för att vara lämplig för politiskt beslut. Till förnyelseplanen finns åtgärdslista som uppdateras löpande utifrån förutsättningar som beskrivs i förnyelseplanen samt riskanalys som genomförs kontinuerligt. Det är positivt att prioritering av åtgärder görs utifrån löpande riskanalys då det ger flexibilitet och möjlighet att anpassa åtgärder efter behov.

Förnyelseplanen och åtgärdslistan är inte budgeterade planer för underhåll. De är åtgärder som budgeteras i investeringsbudgeten. Bedömningen är att genomförda investeringar i VA utanför exploateringsområden generellt legat nära budgeterade investeringar vilket är positivt. Under 2024 förekom betydande avvikelse mellan genomförda och budgeterade investeringar. Denna granskning kan inte bedöma om det innebär att planerat underhåll inte genomfördes då investeringar i VA utanför exploateringsområden innefattar mer än bara planerat underhåll.

4.3 Uppföljning

4.3.1 Uppföljning till kommunstyrelsen och utskottet

Genomgång av protokoll för kommunstyrelsen åren 2024 och 2025 (t om 2025-09-29) visar att kommunstyrelsen tagit del av uppföljning av VA-verksamheten i form av *Årsrapport 2022 särredovisning va-verksamheten*¹⁵. Årsrapporten beskriver kommunens VA-verksamhet både avseende ledningsnät och VA-enheten samt utfall för målet att minska differensen mellan köpt och sålt vatten. Därutöver innehåller rapporten en berättande beskrivning av enhetens verksamhet under året, redogörelse för ekonomi och framtida investeringsbehov samt information kring VA-taxan och utblick mot kommande år. Kommunstyrelsen har även tagit del av *Årsrapport 2023 särredovisning Vatten- och avloppsenheten (VA)*¹⁶ med liknande information och beskrivningar som rapporten för 2023. Årsrapporterna berör arbetet med reinvesteringsbehov för VA-verksamheten men gör inga uppföljningar av indikatorer eller motsvarande för underhållet av VA-ledningsnätet. Särredovisning för 2024 ska enligt uppgift behandlas i teknik- och fastighetsutskottet i december 2025.

Av tjänsteskrivelse till årsrapporten för 2023 framgår att detta är till följd av pågående arbete med att redovisa 2021, 2022 och 2023 års rapporter för kommunstyrelsen vilket

¹⁵ Beslutad av kommunstyrelsen 2024-06-03 § 131

¹⁶ Beslutad av kommunstyrelsen 2025-09-01 § 125

inte gjorts tidigare. Vidare framgår att i kommande årsrapporter ska föregående års särredovisning ske inom första halvåret i nästkommande år.

Styrelsen har även tagit del av information om VA-verksamheten inom ramen för redogörelse för drift och resultat i delårsrapporter, årsrapporter och månadsrapporter. Denna redogörelse innefattar inte någon information specifikt om underhållet av VA-ledningsnätet.

Av teknik- och fastighetsutskottets protokoll för åren 2024 och 2025 (t om 2025-09-19) framgår att utskottet också tagit del av särredovisningen för VA-enheten för 2022 och 2023. I utskottets verksamhetsberättelse för 2024 framgår också en viss berättande beskrivning av VA-verksamheten samt uppföljning av drift och resultat. Likt kommunstyrelsen har utskottet också tagit del av finansiella uppföljningar av VA-verksamheten i månadsrapporter och delårsrapporter. Ingen av de uppföljningar utskottet tagit del av avser specifikt underhåll av ledningsnätet.

Intervjuade uppger att representanter för kontoret för samhällsbyggnad haft presentationer av VA-verksamheten för kommunstyrelsen och utskottet men att dessa inte framgår av granskade protokoll.

4.3.2 Övrig uppföljning

Som framgår i avsnitt 4.2 genomför VA-enheten löpande uppföljning av arbetet med olika åtgärder för VA-ledningsnätet inom ramen för uppdateringen av åtgärdslistan. Därutöver beskriver intervjuade att VA-enheten löpande följer upp och utvärderar VA-verksamheten inklusive underhåll av VA-ledningsnätet, bland annat följs de målsättningar som framgår av förnyelseplanen upp i enhetens interna redovisning.

Representanter från VA-enheten medverkar vid återkommande uppföljningar av översiktsplanens planeringsinriktningar. Dessa omfattar flera olika delar av kontoret för samhällsbyggnad samt kommunledningskontoret. Av utvärderingen för planeringsinriktningen "Ett robust Väsby - Risk, klimat och hälsa" framgår uppföljning av dagvattenhantering och skyfallsberedskap. Uppföljningarna för 2024 berör inte specifikt underhåll av VA-ledningsnätet.

4.3.3 Bedömning

Kommunstyrelsen och dess teknik- och fastighetsutskott har tydlig uppföljning av VA-verksamheten i form av särredovisning för VA-verksamheten. Denna redovisning har inte genomförts för nästkommande år, istället har särredovisningen för 2022 behandlats 2024 och för 2023 behandlats 2025. Det är utifrån lagen om allmänna vattentjänster en brist att kommunen tidigare inte har särredovisat för VA-verksamheten utan har behövt komma ikapp och det är viktigt att kommunstyrelsen säkerställer att särredovisningen framgent sker första halvåret i nästkommande år. Det bidrar till att säkerställa att kommunstyrelsen och utskottet tar del av aktuell information. Det är även positivt att särredovisningarna redogör för arbetet inom verksamheten men bedömningen är att den ytterligare kan fördjupas med mer tydligt verksamhetsbaserade indikatorer. Då den redovisning som styrelsen och utskottet gjort inte specifikt berör underhållsarbetet görs bedömningen att kommunstyrelsen inte genomfört tydlig uppföljning av underhåll av VA-ledningsnätet.

Svar på revisionsfrågor

Delfråga	Svar
Finns det en tydlig styrning och uppföljning av underhåll för VA-ledningsnät?	Ja, för styrning. Den övergripande styrningen framgår tydligt av bland annat vattentjänstplan, översiktsplan, och kommunens investeringsprocess. Nej, för uppföljning. Det finns ingen tydlig uppföljning av underhåll för VA-ledningsnätet. Viss uppföljning genomförs till kommunstyrelsen, främst i form av särredovisning av VA-verksamheten. Denna redovisning innefattar inte nyckeltal eller indikatorer för underhåll av VA-ledningsnätet.
Har kommunen antagit någon målsättning eller policy för styrningen och kontrollen av kommunens VA-ledningsnät?	Delvis. Kommunen har antagit en policy för styrning av VA-ledningsnätet i form av en vattentjänstplan, därutöver tillkommer andra policys. Däremot har varken kommunfullmäktige eller kommunstyrelsen antagit specifika målsättningar för styrning och kontroll av kommunens VA-ledningsnät. Kommunstyrelsens teknik- och fastighetsutskott har i begränsad utsträckning antagit målsättningar för styrning och kontroll av VA-ledningsnätet. Utifrån dess ansvar bör kommunstyrelsen utvärdera i vilken utsträckning politiskt beslutade målsättningar exempelvis med indikatorer vore lämpligt och i vilken utsträckning sådana mål bör återrapporteras till kommunstyrelsen för att säkerställa att styrelsen har tillräcklig insyn i arbetet med VA-underhåll.
Finns det en tydlighet avseende ansvar och befogenheter gällande underhållsbehovet?	Delvis. Av kommunstyrelsens reglemente framgår tydligt att kommunstyrelsen ansvarar för VA-underhåll. En betydande del av underhållsbehovet hanteras som investeringar, för och investeringsprocessen finns tydliga ansvar och befogenheter i styrdokument. Enligt bestämmelserna för kommunstyrelsens teknik- och fastighetsutskott ansvarar utskottet för kommunens verksamhet inom VA samt investeringar inom VA. Utifrån kommunallagen kan inte ansvar delegeras, endast beslutsrätten kan delegeras, vilket innebär att bestämmelserna skapar en otydlighet.
Finns det ändamålsenliga och långsiktiga underhållsplaner för VA-ledningsnät?	Ja. Kommunen har en långsiktig underhållsplan för VA-ledningsnätet i form av en förnyelseplan. Denna är utförlig och täcker in relevanta aspekter av underhållsbehovet för VA-ledningsnätet. Planen innehåller inte en detaljerad kostnadsberäkning per år, utan redogör i stället förväntade förnyelsebehov över årtionden. Vidare finns en åtgärdslista som uppdateras löpande som utifrån en riskbedömning prioriterar olika åtgärder i närtid.

Hur ser den årliga kostnaden för planerat underhåll och reinvestering ut i förhållande till underhållsplaner? Skiljer man på reparationer och planerat underhåll? Följs underhållsplanerna?

För 2024 budgeterades 30,7 miljoner kronor i VA-investeringar utanför exploateringsområden, vilket innefattar planerat underhåll och reinvesteringar. 2024 genomfördes investeringar för 22 miljoner kronor inom samma kategori. Detta inkluderar inte felavhjälpande åtgärder, utan innefattar reinvesteringar och större planerade åtgärder. Felavhjälpande åtgärder och reparationer hanteras utifrån driftsbudgeten. För 2022, 2023 och 2024 har genomförda investeringar och budgeterade investeringar inom VA utanför exploateringsområde generellt legat nära varandra, vilket innebär att underhållsplaner i form av investeringsbudget har följts. Förnyelseplanen innehåller inte planering för enskilda år och det är svårt att jämföra investeringar för enskilda år med förnyelseplanens mer långsiktiga perspektiv.

Upplands Väsby den 4 november 2025

Jan Darrell
Certifierad kommunal yrkesrevisor

Daniel Larsson
Verksamhetsrevisor

5. Bilaga

Källförteckning

Intervjuade funktioner

- ▶ VA-chef
- ▶ VA-driftschef
- ▶ Projektledare, VA-enheten
- ▶ Planchef
- ▶ Strategisk samhällsplaneringschef
- ▶ Kommundirektör
- ▶ Samhällsbyggnadschef

Dokument

- ▶ Flerårsplan med budget 2022-2024
- ▶ Flerårsplan med budget 2023-2025
- ▶ Flerårsplan med budget 2024-2026
- ▶ Flerårsplan med budget 2025-2027
- ▶ Årsredovisning 2022
- ▶ Årsredovisning 2023
- ▶ Årsredovisning 2024
- ▶ Förnyelseplan VA-ledningsnät Upplands Väsby 2024-2028
- ▶ Åtgärdslista
- ▶ Kommunstyrelsens verksamhetsplan med budget 2024
- ▶ Kommunstyrelsens verksamhetsplan med budget 2025
- ▶ Verksamhetsberättelse 2024 Kommunstyrelsen
- ▶ Kommunstyrelsens teknik- och fastighetsutskotts verksamhetsplan med budget 2024
- ▶ Kommunstyrelsens teknik- och fastighetsutskotts verksamhetsplan med budget 2025
- ▶ Verksamhetsberättelse 2024 Kommunstyrelsens teknik- och fastighetsutskott
- ▶ Vattentjänstplan Upplands Väsby kommun
- ▶ Reglemente för kommunstyrelsen
- ▶ Bestämmelser för kommunstyrelsens teknik- och fastighetsutskott
- ▶ Investeringsprinciper och investeringsprocess för Upplands Väsby kommun
- ▶ Kommunstyrelsens protokoll för 2024 och 2025
- ▶ Kommunstyrelsens teknik- och fastighetsutskotts protokoll för 2024 och 2025
- ▶ Månadsrapporter till kommunstyrelsen för 2024 och 2025
- ▶ Delårsrapporter till kommunstyrelsen för 2024 och 2025
- ▶ Månadsrapporter till kommunstyrelsens teknik- och fastighetsutskott för 2024 och 2025
- ▶ Delårsrapporter till kommunstyrelsens teknik- och fastighetsutskott för 2024 och 2025
- ▶ Utvärderingar av planeringsinriktningar 2024
- ▶ Årsrapport 2022 Särredovisning VA-verksamheten
- ▶ Årsrapport 2023 Särredovisning VA-verksamheten